

- актуалізація довіри виборців до роботи виборчих комісій усіх рівнів як суб'єктів організаційної діяльності у виборчій кампанії;
- створення високого рівня відкритості та гласності їхньої діяльності у процесі підготовки та проведення виборів.

Список використаних джерел *

1. Кафарський В. І. Стратегія і тактика виборчої кампанії. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2001. 107 с.
2. Михайленко В. С. Анализ выборов технологий (Россия, Украина, США) // Актуальні проблеми політики. 2001. Вип. 10/11. С. 321–326.
3. Политический менеджмент как вид политического управления // Вестник ТвГУ. Серия “Управление”. 2009. Вып. 4. С.88–94.
4. Європейський демократичний доробок в галузі виборчого права: матеріали Венеціанської комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ, 2009. 340 с.
5. Пушкарева Г. В. Политический менеджмент. М.: Академия, 2005. 186 с.
6. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: монографія. Київ: МАУП, 2003. 424 с.
7. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ: МАУП, 2001. 214с.
8. Федорченко С. Н. Искусство политического менеджмента. М.: ИИУ МГОУ, 2013. 200 с.
9. Сагатовский В. Н. Категория деятельности и ее структура // Вопросы философии. 1985. № 2. С. 44–45.
10. Фофанов В. П. Социальная деятельность как система. М., 1981. С. 30.
11. Давыдов В. В. Теория деятельности и социальная практика // Вопросы философии. 1996. № 5. С. 52–63.
12. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание. СПб.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. 384 с.
13. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. М.: Наука, 1978. 391 с.
14. Богданов А. А. Тектология. Всеобщая организационная наука. М.: Экономика. 2009. 467 с.
15. Дзоло Д. Демократия и сложность: реалистический подход. – М.: ВШЭ, 2010. 320 с.
16. Амелин В. Н., Федоркин Н. С. Стратегия избирательной кампании. М.: РЦОИТ, 2001. 106 с.
17. Грачева А. Ю. Политический менеджмент постсоветской России. М.: МГУ, 2003.

* Список побудовано в порядку посилань.

Надійшла до редколегії 31.10.2017 р.

УДК 351.21

ФОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Малишева О. В.,

*аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України,
м. Харків*

Проаналізовано специфіку становлення проблематики громадянського суспільства в політико-управлінському дискурсі, простежено історично-філософський аспект формування терміна “громадянське суспільство”, зроблено висновок щодо публічно-управлінського імперативу категорії “громадянське суспільство”.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава, державотворення, публічне управління.
© Малишева О. В., 2017

Malysheva O. V.,

*Postgraduate Student of Regional Development and Local Government Department,
KRI NAPA, Kharkiv*

FORMATION OF THE CIVIL SOCIETY ISSUES IN PUBLIC ADMINISTRATION: THEORETICAL FOUNDATIONS

Для сучасного публічно-управлінського дискурсу концепт громадянського суспільства є одним із базових. Переважно під цим поняттям мають на увазі сфери суспільного життя, що, будучи незалежними від держави, разом із тим функціонують в організаційно-правових межах, визначених державою. До інституцій громадянського суспільства можна віднести різноманітні громадські рухи, об'єднання, соціальні групи тощо. Структури громадянського суспільства, будучи покликаними сприяти вираженню різноманітних інтересів індивіда, презентують широкий спектр форм суспільних відносин (етнічні, освітні, релігійні, культурні, інформаційні, економічні, управлінські та ін.). Концепт громадянського суспільства акумулює в собі ідею взаємовідносин індивіда та влади, суспільства та держави.

Питання проблематики громадянського суспільства та місця їх у системі публічного управління досліджували науковці різних галузей знань, зокрема: Е. Афонін, В. Бакуменко, Т. Бельська, В. Корженко, Ю. Левенець, В. Мартиненко, В. Сичова, Ю. Сурмін та ін. Водночас специфіку формування проблематики громадянського суспільства, у політико-управлінському дискурсі зокрема, несповна висвітлено в науковій літературі.

Цією статтею маємо на меті на основі аналізу генезису терміну “громадянське суспільство” узагальнити теоретичні підходи до зазначеної категорії.

Сам концепт сталого розвитку для сучасної України, а також реалізація Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” [11] передбачають концентрацію зусиль усіх компонентів соціуму [10, с. 8], громадянського суспільства зокрема. В Енциклопедії державного управління А. Колодій розглядає громадянське суспільство (civil society) з двох позицій: по-перше, як самоорганізовану, саморегульовану, автономну сферу публічного життя, у якій функціонують добровільні громадські об'єднання, виникають суспільно значущі ініціативи, формується соціальний капітал (довіра, норми, мережі та навички соціальної взаємодії та солідарності) та, за потреби, висуваються вимоги до політичних суб'єктів та структур державної влади; по-друге, як суспільство загалом, що має розвинену сферу громадського життя, активне й соціально відповідальне громадянство, під впливом яких якісно змінюється поведінка усіх соціальних акторів, які стають більш відданими суспільним інтересам, відповідальними та здатними до компромісу й толерантності [4, с. 108]. Як механізм соціальної взаємодії, що складається з системи місцевого самоврядування, різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації, місцем соціальних дій, відносно автономних від держави, визначають “громадянське суспільство” А. Михненко і М. Месюк [8, с. 120]. Серед основних ознак його вони наводять: визнання головною цінністю суспільства людини, її інтересів, прав, свобод; рівноправність і захищеність усіх форм власності; економічна свобода громадян та їхніх об'єднань, інших суб'єктів виробничих відносин у виборі форм і здійсненні підприємницької діяльності; свобода і добровільність праці на основі вільного вибору форм і видів трудової діяльності; надійна та ефективна система соціального захисту кожної людини; ідеологічна і політична свобода, наявність демократичних

інститутів і механізмів, що забезпечують кожній людині можливість впливати на формування та здійснення державної політики [8, с. 121].

Одним із найбільш важливих ціннісних і культурологічних феноменів сучасного суспільства можна назвати “громадянське суспільство, яке, на думку В. Череватюка і О. Безпальчої, виступає як сукупність соціальних утворень, об’єднаних специфічними інтересами, що реалізовані поза сферою діяльності держави і дозволяють в умовах демократичної системи облаштування суспільного життя контролювати дії держави як ієрархії владно-політичних інститутів [13, с. 48].

Під визначенням “громадянське суспільство” сьогодні розуміють суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних і культурних рис, яке утворює з державою розвинуті правові відносини, суспільство рівноправних громадян, що не залежить від держави, а взаємодіє з нею для суспільного блага, пише А. Усаченко. Це суспільство породжує компетентну й ефективну владу, а також контролює її [12].

Актуалізуючи роль громадянського суспільства в державі, Д. Чумаков констатує, що воно є “основним гарантом того, що державна влада не може бути узурпована та використана не на користь народу” [14, с. 131].

А. Колодій виділяє дві широкі інтелектуальні традиції (дві парадигми) в розумінні цього терміна – зі своїми внутрішніми напрямками думки та наявністю змішаних або проміжних концепцій: 1) традиція громадянського республіканізму, що розвиває закорінені ще в античній філософії уявлення про доброго громадянина як основу досконалого державного устрою; у сучасних умовах особливістю цього підходу є розгляд громадянського суспільства невіддільно від держави та наголос на формуванні громадянських чеснот окремих індивідів; 2) токвілівсько-парсонсівська традиція, що застосовує більш або менш виражені структурно-функціональні підходи до виокремлення й аналізу громадянського суспільства як сфери людської взаємодії та солідарності, де формується соціальний капітал, який, власне, і є тим ґрунтом, на якому зростають добрі громадяни [4, с. 109].

Звернімося до генезису поняття “громадянське суспільство”. Як поняття цієї категорія увійшла в науковий обіг з XVIII ст. [2, с. 146]. Звісно, схожі явища описувались і раніше в соціально-політичному дискурсі, але періодом формування концепцій громадянського суспільства стала епоха Нового часу. Таке пізнє виникнення концепту пов’язано з тим, що тривалий час поняття держави та суспільства сприймалися як єдине ціле. Зокрема, і Платон, і Арістотель ототожнювали державу з суспільством. З епохи Нового часу здійснюється чітка концептуальна демаркація між термінами держави та суспільства, чому також сприяли ідеї природного права, суспільного договору, розділення гілок влади тощо (Т. Гоббс, Г. Гроцій, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск’є, Ж.-Ж. Руссо та ін.).

Слід зазначити, що в епоху Античності ототожнювалися не лише поняття суспільства та держави, але і тривалий час ототожнювалися закони буття суспільства і природи. Вважалося, що світ природи (“ф’юзис”) і світ соціальних взаємодій (“номос”) є нерозривними. Відповідно, домінувала точка зору, що природа і суспільство підкорюються одним і тим же законам. Через ототожнення природного та соціального всі суспільні новації апріорі вважались згубними. Негативне ставлення до новацій і соціальних змін культивувалося за аналогіями з незмінним світом природи, де все циклічно повторюється (наприклад, пори року). Нормою вважалося дотримання традицій, незмінності, усталених звичаїв. Платон вважав, що не існує нічого

більш згубного для держави, ніж упровадження новацій чи пошук змін [9, 797 b–c]. Загалом побутувала точка зору, що соціальні зміни свідчать про розпад суспільства та його загнивання, оскільки вони становлять загрозу існуванню стабільності.

Першими “спробували піддати сумніву ідею нерозривної єдності природного (“ф’юзис”) та соціального (“номос”) софісти, висуваючи твердження, згідно з яким соціальний світ керується власними законами, що є відмінними від законів природи” [6, с. 272–273]. Але такі аргументи не отримали широкої підтримки в античний період.

Отже, в епоху Античності існувала проблема відділення світу природи (“ф’юзис”) від світу соціального буття (“номос”), проблема розрізнення законів природи та законів для світу соціальних взаємодій. Лише після вирішення цієї проблеми в порядку денному суспільно-політичного дискурсу поступово почала пробивати собі дорогу ідея стосовно розрізнення понять суспільства та держави, що викристалізувалася в епоху Нового часу. Саме тоді актуалізувалася проблематика громадянського суспільства в контексті рефлексій стосовно ефективної взаємодії між інституціями держави та суспільства.

Одну з перших концептуалізацій громадянського суспільства (*societas civilis*) розвинуто в теорії Т. Гоббса. На його думку, людина, будучи природною істотою, не народжується здатною до життя в суспільстві. Таких навичок вона може набути, об’єднуючись у спільноти задля безпеки спільного виживання. Громадянські спільноти, у які об’єднуються люди, “не є прості об’єднання людей, але об’єднання, основані на договорі, для створення яких необхідні взаємні вірність і згода” [1, с. 285].

Т. Гоббс застерігав: “Становище людини поза громадянським суспільством, яке можна назвати природним станом, не може бути нічим іншим, як війною всіх проти всіх (*bellum omnium contra omnes*), і під час цієї війни у всіх є право на все” [1, с. 280]. У природному стані люди не можуть сподіватися на безпеку. Страх детермінує процес об’єднання людей у спільноти.

Природний стан протиставляється громадянському стану людини. Приміром, у природному стані, коли відбувається війна всіх проти всіх, людина може здійснити вбивство, вважаючи, що має право на такий злочин. У громадянському стані, коли “право життя і смерті та всякого тілесного покарання належить державі, це право на вбивство не може бути надано приватній людині” [1, с. 301]. Тобто природне начало в людині є некерованим. Громадянське начало – навпаки – є керованим. Оскільки свобода є ключовою характеристикою природного стану індивіда, вона априорі некерована. Це вимагає встановлення державою меж для індивідуальної свободи, щоб вона не трансформувалася у свавілля.

Таким чином, у концепції Т. Гоббса протиставляється природний та громадянський стани людини. Метою виникнення держави є припинення “війни всіх проти всіх”, що характерна для людей у природному стані. Громадянське суспільство наразі є одержавленим суспільством, яке виникає в результаті переходу від природного стану до суспільно-політичного.

На думку Дж. Локка, головною метою громадянського суспільства є збереження власності [7, с. 173]. Слід зазначити, що поняття громадянського суспільства в концепції Дж. Локка синонімічне поняттю політичного суспільства. До політичного суспільства відносяться “ті, що об’єдналися в одне ціле й мають спільно встановлений закон і судову владу, до якої можна

звертатися і яка має повноваження ухвалювати рішення щодо суперечок, які виникають між ними, і карати злочинців” [7, с. 174]. Усі ж інші (хто не об’єднався в політичне суспільство) перебувають у природному стані. Метою громадянського суспільства є уникнення та виправлення незручностей стану природи, відповідно до яких кожен індивід є суддею у своїх власних діях [7, с. 176]. Ця мета передбачає формування інституцій влади задля захисту громадян. На думку Дж. Локка, абсолютна монархія несумісна з громадянським суспільством через відсутність ефективних владних інституцій, які обстоювали б права окремих громадян.

Власне кажучи, у теорії Дж. Локка поняття громадянського суспільства (політичного суспільства) певним чином ототожнюється з поняттям держави. Такий висновок випливає з тих схожих базових функцій, якими Дж. Локк наділяє і громадянське (політичне) суспільство, і державу: для громадянського суспільства – це безпека та захист громадян [7, с. 178], для держави – це захист природних прав громадян (право на життя, свободу і приватну власність) [7, с. 195]. Цікавою з цієї точки зору є так звана “троїста” формула Дж. Локка в розумінні концепту власності, який є базовим для його теорії держави та громадянського суспільства.

Власність включає три складових: життя, свободу і володіння (Lives, Liberties and Estates). Слід зазначити, що Дж. Локк – один із фундаторів теорії класичного лібералізму. І для ліберальної держави всі функції вичерпуються лише захистом цих прав: життя, свободи та володіння. “Усі інші функції, які держава може покласти на себе, означатимуть не просто втручання у приватне життя індивіда, але й відхід від ліберальних принципів” [5, с. 42]. Відповідно, захищаючи власність, держава автоматично бере на себе захист трьох означених компонентів власності: життя, свободи і володіння.

Стосовно ключових ідей концепції Дж. Локка слід відзначити, що у XVIII ст. вони набули значного поширення не лише в Європі (зокрема, у Великобританії та Франції), але й у Північній Америці. Ідеться про текст американської Декларації незалежності, на початку якої містяться слова, у яких втілено ідею, що є основоположною для політичної філософії Дж. Локка. Також “троїста” формула Дж. Локка (у дещо зміненому вигляді) міститься в Загальній декларації прав людини, що прийнята 10 грудня 1948 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН: “Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність” [3, ст. 3].

Загалом у концепції Дж. Локка поняття громадянського суспільства певним чином ототожнюється з поняттям держави. Тобто, як і в концепції Т. Гоббса, громадянське суспільство одержавлюється (врешті перетворюється на державу).

Становлення ефективного громадянського суспільства в Україні є нагальним завданням держави. Держава має надати можливості для упровадження основних засад розвитку громадянського суспільства, через яке широке коло громадян може сприяти прискореному розвитку соціуму.

Подальшими напрямками дослідження можуть бути моніторинг стану розвитку громадянського суспільства в Україні, аналіз та узагальнення європейського досвіду функціонування й механізмів розвитку громадянського суспільства, напрями його адаптації до українських реалій.

Список використаних джерел

1. Гоббс Т. Основы философии. Ч. 3: О гражданине // Сочинения: в 2 т.: пер. с лат. и англ./ сост., ред. изд., авт. вступ. ст. и примеч. В. В. Соколов. М.: Мысль, 1989. Т. 1. С. 270–506.

2. Грант В. Громадянське суспільство // Короткий оксфордський політичний словник: пер. з англ. / за ред. І. Макліна, А. Макмілана. Київ: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2005. 789 с. С. 146.
3. Загальна декларація прав людини / прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
4. Колодій А. Ф. Громадянське суспільство // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011. Т. 8: Публічне врядування / наук.-ред. кол.: В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) та ін.; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. С. 108–109.
5. Куц Г. М. Ліберальні трансформації політичного простору: монографія / за наук. ред. Ю. І. Макара. Харків: Віровець А. П.; Апостроф, 2011. 300 с.
6. Куц Г. М. Пріоритетність ідеї змін у сучасному політичному дискурсі: темпоральний аспект // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: щорічник / за ред. М. В. Лазаровича. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. Вип. 19: у 2 ч., ч. 1. С. 271–279.
7. Лок Дж. Два трактати про врядування / пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець. Київ: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. 265 с.
8. Михненко А. М., Месюк М. П. Громадянське суспільство // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. кол.: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 120–121.
9. Платон. Закони / пер. с древнегреч. А. Н. Егунова, С. П. Кондратьєва, С. Я. Шейнман-Топштейн и др.; общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. М.: Мысль, 1999. 832 с.
10. Сталій розвиток територіальних громад: управлінський аспект: монографія / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, О. К. Чаплигін та ін.; за заг. ред. Ю. О. Куца, В. В. Мамонової. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ "Magіstr", 2008. 236 с.
11. Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" / схв. Указом Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
12. Усаченко Л. М. Співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07ylmigs.htm>.
13. Череватюк В. Б., Безпальча О. О. Громадянське суспільство в Україні: етапи формування та нові громадські ініціативи // Юридичний вісник. 2015. № 4 (37). С. 48–53.
14. Чумаков Д. Д. Проблема розвитку громадянського суспільства в Україні в контексті його взаємодії з інститутом держави // Грані. 2014. № 6 (110). С. 131–135.

Надійшла до редколегії 20.11.2017 р.

УДК 351: 316

НОВА ПУБЛІЧНА СЛУЖБА: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРОВАДЖЕННЯ

Левченко С. О.,

*аспірант кафедри політології та філософії,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

На основі порівняльного аналізу найбільш поширених у світі моделей, на які спирається Нова публічна служба (теорії демократичної громадянськості, громад і соціального капіталу, теорії організаційного гуманізму та постмодерністського публічного управління), з'ясовано основні принципи та особливості впровадження Нової публічної служби.

Ключові слова: публічна служба, державні службовці, Нова публічна служба.

© Левченко С. О., 2017